

SECTION XXVII. GÉOGRAPHIE ET GÉOLOGIE

DOI 10.36074/logos-01.10.2021.v2.34

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСПОРТНОГО СПОЛУЧЕННЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Борсук Юрій Володимирович

аспірант кафедри економічної і соціальної географії
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Шаблій Олег Іванович

докт. географ. наук, проф., професор кафедри економічної і соціальної географії
Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Анотація. Сьогодні суспільно-географічні дослідження зосереджуються у трьох просторових вимірах: глобальному, регіональному, локальному. Кожному із них відповідають свої цілі і завдання. У нашому випадку здійснюється акцент на регіональні особливості розвитку транспортного сполучення західноукраїнського прикордоння з країнами-сусідами ЄС у контексті розвитку міжнародного туризму. Для більш глибокого розуміння проблеми проводиться аналіз окремого суспільно-географічного об'єкта, що дозволяє системно підійти до його вивчення з точки зору різних просторових вимірів.

Західноукраїнське прикордоння простягається уздовж державного кордону України на території Волинської, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей і є дотичним до Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії. Таким чином, досліджується геопросторова організація суспільно-географічних проблем у транспортному забезпеченні в контексті розвитку міжнародного туризму на території західноукраїнського прикордоння.

Вивчення територіальної організації суспільно-географічного простору висвітлюється у багатьох працях українських учених, зокрема професорів: Шаблія О. І. [6], Топчієва О. О. [5], Любіцевої О. О. [3], Смирнова І. Г. [4] та ін.

Останній із наведених учених-дослідників у своїй книзі «Логістика туризму», як доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка, присвятив цілий розділ книги, у якому висвітлює транспортну (автомобільну, залізничну, повітряну) логістику в туризмі.

У глобальному вимірі найвідомішим трендом західноукраїнського прикордоння вважається місто Львів. Його популярність на світовому туристичному ринку досягається за рахунок привабливості історико-культурних пам'яток, високої культури обслуговування, і не менш важливо – за рахунок високого інфраструктурного забезпечення.

На регіональному рівні особливий інтерес складають території, розташовані неподалік кордону, зокрема геопарки. Вони можуть формувати транскордонні туристичні кластери на території існуючих євро регіонів. Локальний рівень найбільш розгалужений, оскільки стосується кожного прикордонного поселення. Трактування таких населених пунктів є відносним, оскільки незрозумілим залишається значення віддаленості від кордону. В такому випадку ми використали найменші за людністю села в заданих прикордонних районах.

Глобальний вимір. Львів виявився єдиним українським містом, що увійшло до сотні найпопулярніших міст світу з показником 2,7 млн туристів у 2018 р. (80-е місце рейтингу). Зростання поїздок з/до міста потребує розвитку транспорту в міжнародному сполученні.

Автобусні перевезення вважаються найбільш мобільними. Дістатися автобусом можна до більшості міст Європи, розташованих відносно недалеко від Львова. Для забезпечення міжнародних перевезень у вказаному центрі функціонують автовокзал, автостанція №2 та автостанція №8.

З автовокзалу в міжнародному сполученні найбільше автобусних маршрутів курсує до Польщі (65 % від усіх міжнародних поїздок). До Чехії відправляється 15 % автобусів, до Німеччини – 10 %. У Чехії головною кінцевою точкою є Прага, натомість у Німеччині декілька міст – Дортмунд, Бонн, Гамбург, Кельн, Херне. В Латвію спрямовується 4 % міжнародних автобусів. Найменша кількість маршрутів обслуговує пасажирів у поїздках до Італії (Барі), Литви (Вільнюс), Молдови (Кишинів).

Якщо загалом проаналізувати роботу автотранспортних підприємств у міжнародному сполученні, то можна сказати, що зі Львова автобуси вирушають до Білорусі, Італії, Латвії, Литви, Молдови, Німеччини, Польщі, Чехії. Найлегше подорожувати до Польщі, оскільки тут курсує 73 % від усіх міжнародних автобусів. До Чехії та Німеччини відправляється набагато менше автопарку (11 % та 6 % відповідно). Таким чином, можна простежити й трудову міграцію населення. Наприклад, до Білорусі на заробітки майже ніхто не виїжджає, тому частка автобусів становить 4 %. Подібна ситуація спостерігається з Литвою й Латвією (2 %), Молдовою й Італією (1 %) [1].

Проведені розрахунки показують, що середня протяжність автобусних маршрутів досягає 817 км. Понад 2000 км становить протяжність автобусних маршрутів зі Львова в Бельсько-Бялу, Барі, Херне, Гдиню (максимальна протяжність зі Львова в Європу досягає 2280 км у сполученні Вінниця – Бельсько-Бяла через Краковець, Перемишль, Жешув, Краків, Катовіце, Тихи). Долають відстань більше 1000 км автобусні маршрути у сполученні до Гдині, Дортмунда, Щеціна, Бонна, Гамбурга, Пльзень, Свиноуйсьце, Брно, Колобжеґа, Карлових Варів, Ліберця, Слупська, Вроцлава, Праги. Найкоротші автобусні відстані навіть не досягають 100 км, наприклад, Львів – Перемишль (96 км). Від 100 до 500 км становить протяжність автобусних маршрутів у напрямку Польщі (Люблін, Варшава, Лодзь) та Білорусі (Брест) [1].

У 2019 р. у Львова було пряме **залізничне сполучення** з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Австрією, Білоруссю та Російською Федерацією.

До Польщі щоденно курсували п'ять поїздів (два швидкісних маршрути Київ – Перемишль, а також Одеса – Перемишль, Львів – Перемишль, Львів – Вроцлав). До Словаччини можна було відправитись на безпересадковому вагоні Київ – Кошице. Безпересадковий вагон №749 сполученням Київ – Відень курсує щоденно через Стрий, Славське, Сваляву, Мукачево, Чоп у межах України, а далі Захонь, Кишварду, Демечер, Нїредьхазу, Дебрецен, Хайдусобосло, Пюштекладань, Карцаг, Кишуйсаллаш, Тороксентмиклош, Сольнок на території Угорщини. З міста Лева до Будапешта час у дорозі займає 11 годин і 20 хвилин. Наведеним поїздом можна потрапити зі Львова до Відня.

Середня відстань міжнародних пасажирських маршрутів зі Львова становить 476 км: мінімальна – 97 км (Перемишль), натомість максимальна – 1483 км (Москва) [1]. Якщо врахувати, що Міністерство інфраструктури України не планує відновлювати залізничне сполучення із Російською Федерацією, то можна вважати максимальною відстань 901 км зі сполученням Львів – Могилів.

Пасажирські перевезення **повітряним транспортом** забезпечує аеропорт Львів. Регулярні авіарейси протягом тижня здійснюються як до країн Європи й Близького Сходу, так і в межах України.

Найбільше літаків зі Львова вилітає на Польщу (27 %). Авіарейси в основному виконуються у Варшаву тричі на добу, а також Познань і Бидгощ двічі на тиждень за допомогою авіакомпанії LOT. Відомі лоукости літають до Варшави та Кракова (Ryanair), Вроцлава, Гданська й Катовіце (Wizzair). Туреччина займає друге місце за кількістю регулярних авіасполучень (15 %). Тут інтенсивно здійснюються перельоти до Стамбула (Turkish Airlines двічі на добу, Pegasus – один раз у день). Щоденно можна дістатися й Анталії: тут літає Windrose Airlines. Україна складає 13 % від усіх авіаперевезень. Лідером на ринку є авіакомпанія Ukraine International Airlines (MAU), яка виконує авіарейси до столиці України двічі на добу. Також раз на день до Києва можна потрапити на Motor Sich. 10% авіапотоків припадає на Італію й Німеччину. В Італію кожного дня Ernest Airlines літає в одне з міст – Рим, Мілан, Неаполь, Венецію. Німеччина виділяється декількома авіакомпаніями: Lufthanza – до Мюнхена, Ryanair – до Меммінгена, Wizzair – до Берліна й Дортмунда. Найменше літаків формується у Ізраїль (Тель-Авів) та Іспанію (Мадрид) [1].

Регіональний вимір. Якщо Львів є фіксованою точкою, у якій зосереджуються транспортні потоки, то сама територія прикордоння залишається нерівномірною за транспортною доступністю. Це можна побачити під час характеристики трьох геопарків у прикордонних районах.

1. Кам'яне кільце – Вижницький національний природний парк

Вижницький НПП розташований у Вижницькому районі Чернівецької області, неподалік міста Вижниця. Вижниця знаходиться на стику регіонального (Р62 Криворівня – Чернівці) та територіального (Т2601 Чернівці – Шепіт) автомобільних шляхів. З міста можна виїхати як до міських (Чернівці, Кам'янець-Подільський, Путила, Косів, Київ, Львів), так і до сільських (Яблуниця, Вали, Коритне, Мілієве, Черешенька, Іспас, Вовчинець, Бережонка, Шепіт) населених пунктів. Було б доцільним забезпечити курсування автобусів у Румунію через прикордонний перехід Шепіт.

Станція Вижниця розташована на лінії Вижниця – Завалля. До пандемії коронавірусу на цій ділянці курсували приміські вантажно-пасажирські поїзди Чернівці – Вижниця – Чернівці з часом руху майже 3,5 год. Одним зі шляхів ефективного залізничного сполучення має бути зменшення часу перебування у дорозі хоча б на годину.

2. Зона Пенінських стрімчаків – Карпатський біосферний заповідник (КБЗ)

Карпатський біосферний заповідник (КБЗ) розташований у межах Рахівського, Тячівського, Хустського та Виноградівського районів Закарпатської області. Центральним містом геопарку є Рахів.

Через Рахів проходить автомобільна дорога Н09 Мукачево – Львів. За рахунок цього з Рахова міжміським автобусом можна дістатись до Ужгорода, Мукачева, Івано-Франківська й Підволочиська. Транзитним маршрутом у Рахові є автобус Одеса – Хуст – Одеса. Міжнародні сполучення дозволяють виїхати в Чехію (Рахів – Ліберець) та Словаччину (Рахів – Кошице). Мережа приміських автобусів забезпечує локальні перевезення у межах Рахівського району (містечка Ясіня і Великий Бичків, села Водиця, Стримба, Костилівка, Богдан, Косівська Поляна, Луги, Плаюць, Середнє Водяне, Говерла, Чорна Тиса, Кобилецька Поляна).

Станція Рахів належить до Івано-Франківської дирекції залізничних перевезень. Хоча залізнична лінія проходить далі в напрямку Румунії (до станції Валя-Вишеулуй), станція є кінцевою для пасажирського руху. Тут курсують пасажирські поїзди з більшості регіональних центрів України (Київ – Рахів, Харків – Рахів, Одеса – Рахів, Миколаїв – Рахів). Винятком залишається лише Дніпро, з яким не має прямого сполучення навіть Івано-Франківськ. Приміське сполучення досягається маршрутом Івано-Франківськ – Рахів. Було б необхідним відновити рух приміського поїзда Рахів – Тересва через Румунію [2].

3. Кам'яний ліс Розточчя – Яворівський НПП, РЛП “Равське Розточчя”

Найближчим містом до Яворівського національного природного парку є Новояворівськ. Поблизу Новояворівська проходить автомобільна дорога М10 Львів – Краковець. Всі транзитні автобусні маршрути курсують зі Львова (Іваники, Божа Воля, Бунів, Великі Макари, Верещиця, Вовча Гора, Воля-Любинська, Глинець, Глиниці, Грушів, Залужжя, Колониці, Коханівка, Краковець, Липовець, Малнів, Молошковичі, Мужилівичі, Немирів, Новини, Оселя, Поруби, Прилбичі, Пісоцьке, Сарни, Середкевичі, Смолин, Старичі, Шкло, Щеплоти, Яворів). З Новояворівська можна дістатись у Городок, Немирів, Рава-Руську, Смолин, Червоноград, Чернокунці, Шегині, Яворів. Міжнародні сполучення забезпечують перевезення до Польщі (Новояворівськ – Перемишль, Новояворівськ – Томашів, Новояворівськ – Ярослав). У Новояворівську є залізнична станція Янтарна, через яку проїжджає дві пари приміських потягів Львів – Шкло – Львів.

РЛП “Равське Розточчя” виходить до міста Рава-Руська. Через місто Рава-Руська проходить автомобільна дорога М09, проте більшість автобусів курсує зі Львова до сільських поселень (Дев'ятир, Карів, Клебани, Немирів, Середкевичі). З Рава-Руської автобуси рухаються тільки до Львова. У місті є вузлова залізнична станція, із якої під час карантинних обмежень можна дістатись лише до Львова.

Вивчення транспортного сполучення на регіональному рівні, що охоплює прикордонні території, дає можливість розосередити туристичні потоки як у національні природні парки, так і в перспективні туристичні центри, пункти, значення яких буде зростати із поступовим розвитком туристичної мережі у межах досліджуваної території.

Локальний вимір. Розвинуте транспортне сполучення сприяє трудовій маятниковій міграції. Населення із сільських поселень щоденно виїжджає до найближчого міста, бо в селах немає вакансій.

Аналіз сільських територій необхідно розпочинати з вивчення кількості населення, оскільки це трудовий потенціал територіально-виробничого комплексу. Зрозуміло, що в сучасних умовах людність дуже залежить від транспортно-географічного розташування заданого поселення. У результаті прослідковується особливість: чим менше мешканців, тим територія менш доступна. Також потрібно дослідити проходження прямих автобусних або залізничних сполучень до великого чи середнього міста. Для прикладу проаналізуємо найменші поселення у кожному прикордонному адміністративному районі (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз найменших поселень за людністю у прикордонних районах

Назва адміністративного району	Назва найменшого села	Людність, ос.	Найближче поселення з людністю понад 2 тис. осіб	Автобусне сполучення найближчого поселення	Залізничне сполучення найближчого поселення
Волинська область					
Шацький	Красний Бір	11	с. Куснища	+	-
Любомльський	Бабаці	23	м. Любомль	+	+
Володимир-Волинський	Октавин	4	м. Нововолинськ	+	-
	Кладнів	4	м. Устилуг	+	+
Іваничівський	Русовичі	17	м. Нововолинськ	+	-
Львівська область					
Сокальський	Шихтарі	25	сmt. Жвирка	+	+
Жовківський	Поляни	0	м. Жовква	+	+
Яворівський	Ліс	0	сmt. Шкло	+	+
Мостиський	Петики	10	м. Мостиська	+	+
Старосамбірський	Павлівка	27	м. Старий Самбір	+	+
Турківський	Івашківці	51	с. Верхнє Висоцьке	+	-
Закарпатська область					
Велико-березнянський	Гусний	84	с. Люта	+	-
Перечинський	Лікіцари	49	с. Тур'ї Ремети	+	-
Ужгородський	Руські Геївці	126	с. Холмок	+	+
Берегівський	Чікош-Горонда	80	с. Гать	+	-
Виноградівський	Вербове	22	с. Фанчиково	+	+
Хустський	Кутлаш	49	с. Горінчово	+	-
Тячівський	Пещера	104	с. Нижня Апша	+	+
Рахівський	Круглий	95	с. Ділове	+	-
Івано-Франківська область					
Верховинський	Буркут	10	сmt. Ворохта	+	+
Чернівецька область					
Путильський	Випчина	20	м. Вижниця	+	+
Вижницький	Фальків	51	сmt. Берегомет	+	-
Сторожинецький	Нова Красношора	190	с. Чудей	+	-
Глибоцький	Біла Криниця	169	с. Старий Вовчинець	+	-
Герцаївський	Маморниця Вама	434	с. Горбова	+	-
Новоселицький	Ванчинець	246	с. Ванчиківці	+	+

[авторська розробка]

Львівська область вирізняється безлюдними селами зразу в обох районах – Жовківському та Яворівському. Сільське поселення Поляни повністю розташоване на височині Розточчя. На його території знаходиться найвища точка Жовківського району. Тут, на південному заході Полян протяжністю 1 км, у єдиному місці Жовківщини, проходить Головний європейський вододіл. Протягом останніх 10 років село немає жодного жителя, але з обліку не зняте. На літо приїжджають мешкати декілька родин. Ліс – колишнє село в Яворівському районі Львівської області. Населення становить 0 осіб. До 1940 року було присілком Вільшаниця.

Буркут – село Верховинського району. З 2008 року в селі немає жителів, хоча за переписом 2001 р. ще проживало 10 осіб. На захід від села розташований українсько-румунський кордон. На південний схід від села знаходиться гідрологічна пам'ятка природи – Болото Висяче. Село відоме джерелом із мінеральною водою типу “Єсентукі”, “Боржомі”, яка називається “Буркут”, що означає кисла, винна. Влітку в 1901 році у Буркуті лікувалася Леся Українка, яка 40 днів споживала цю воду. Тут вона написала цілий цикл поезій. Двічі Лесю Українку відвідував Іван Франко.

У Чернівецькій області спостерігається різка зміна людності найменших поселень у прикордонних адміністративних районах. Так, у Путильському районі село Випчина має населення 10 осіб, а в Герцаївському районі село Маморниця Вама – 434 особи. Тому й Випчина виходить найменшим населеним пунктом на Буковині. Село розташоване на висоті 1100 метрів над рівнем моря і є найвищим поселенням на території України.

Зрозуміло, що в деяких згаданих селах розвинути туризм буде досить тяжко через відсутність або дуже малу кількість мешканців. Особливо це характерно для Львівської області, де знаходяться безлюдні села. Тоді потрібно залучати такі поселення до складу туристичних кластерів, щоб зацікавити туристів більш розвинутою інфраструктурою у центральному поселенні існуючого кластеру. Наприклад, у Волинській області потрапити до сіл Октавин та Кладнів туристи можуть після відвідування Володимир-Волинського. Тобто відвідування малих прикордонних поселень може відбуватись через більш відомі туристичні центри.

Близько половини дуже малих сільських поселень розташовані неподалік міста Жовква. Цікавим атрибутом у географії розселення є село Поляни, в якому вже ніхто не проживає. Звичайно, що село неможливо оживити, тому наступним за кількістю наявного населення є Чистопілля. Сільське утворення затиснуте в лісовому масиві, що починається з північно-східної околиці Жовкви. Тут переважаючим напрямком господарювання може стати лісове господарство. Простежується значний рекреаційний потенціал: заліснені смуги чергуються із запашними луками, водними об'єктами тощо. Жовква – місто історичне, відомий туристично-екскурсійний центр. Приміська зелена зона може стати перспективною територією для організації радіально-кількаденних туристичних походів.

На північному заході району центром агротуристичного кластеру має стати місто Рава-Руська. На південь від нього зосереджені малі села, в яких поміж лісів поширюються орні землі. У Раві-Руській серед цікавих пам'яток є костел Святого Михайла та старовинна ратуша. На території можливого агротуристичного утворення важливим буде прокладання транскордонних туристичних маршрутів, особливо до села Дев'ятир, розділеного кордоном на українську й польську частини.

Висновки. Таким чином, у межах західноукраїнського прикордоння існують усі можливості для розвитку як внутрішнього і транскордонного, так і міжнародного туризму, що в недалекій перспективі сприятиме розширенню кількості міжнародних автобусних маршрутів, залізничних сполучень та авіарейсів у глобальному вимірі. Все це впливатиме на збільшення популярності та зростанню пасажиропотоків у міжнародних перевезеннях і розвитку конкурентоздатного європейського транспортного вузла з центром у Львові. Регіональні системи туристичного освоєння повинні бути сконцентровані в певних геопарках або кластерах. У цьому випадку до центральних місць можна занести декілька відомих міст, які мають зосереджувати в собі функції габової мережі. На прикладі локального виміру доцільно розвивати відпочинково-оздоровчий туризм залежно від впливу транспортного сполучення.

Список використаних джерел:

- [1] Кузик С. П. & Борсук Ю. В. (2019) Значення транспорту Львова у розвитку міжнародного туризму. *Туризм, географія, краєзнавство: актуальні проблеми теорії і практики: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 16–17 травня 2019 р.)*, 310–313.
- [2] Кузик С. П. & Борсук Ю. В. (2018) Практичне використання геологістики в транспортній галузі Західного регіону України. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (52), 152–162. Вилучено з: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/article/viewFile/10181/10203>.
- [3] Любіцева О. О. (2002) Ринок туристичних послуг: просторові аспекти, 436.
- [4] Смирнов І. Г. (2009) Логістика туризму: навч. посібник, 444.
- [5] Топчієв О. Г. (2005) Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посібник, 632.
- [6] Шаблій О. І. (2003) Основи загальної суспільної географії: підручник, 444.